

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН¹**Шевченко К.В.,***студентка, Сумський державний університет, м. Суми
kateshevchenkooo@gmail.com***Сагер Л.Ю.,***к.е.н., доцент, Сумський державний університет, м. Суми
l.sager@kntm.sumdu.edu.ua***Шимошенко А.О.,***студентка, Сумський державний університет, м. Суми
shymoshenkonasya@gmail.com*

Комерціалізація інновацій є фундаментальною умовою для розвитку як мікро-, так і макроекономічних аспектів у контексті їх впливу на створення конкурентних переваг та економічний розвиток. Більше того комерціалізація інновацій є, мабуть, найважливішим викликом, з яким стикаються всі компанії. інновації виходять за рамки науки або технології; це те, що здатне створити цінність за допомогою процесу комерціалізації. Комерціалізація виступає важливим «посередником» між науковотехнічною розробкою й об'єктом купівлі продажу та являється дієвим важелем, завдяки якому новостворена інноваційна розробка приносить прибуток. Тема комерціалізації інновацій очевидно приділяла підвищену увагу останнім часом, однак цей предмет дослідження доволі фрагментований та розподілений між різними галузями дослідження та дисциплінами. Як наслідок, необхідно дослідити, упорядкувати та агрегувати різноманітні теоретичні та емпіричні висновки.

Метою статті є дослідження рівня комерціалізації інновацій в Україні порівняно зі світовими тенденціями та визначення проблем зменшення кількості новаторів-підприємств.

Комерціалізація являється базовою умовою успішного впровадження результатів інноваційної діяльності високотехнологічних підприємств в будь-якій країні, тому у статті досліджено рейтинг України за Глобальним інноваційним індексом та визначено світових лідерів. Було сформовано динаміку впровадження інновацій на промислових підприємствах України 2014-2020 рр. Проаналізовано рейтинг Top-5 найбільш інноваційних компаній України 2021 року. Результатом дослідження стало визначення проблем, які значно послаблюють місце новаторів-компаній України серед світових лідерів.

Стаття буде корисною для фахівців та науковців у галузі інноваційного маркетингу, менеджменту, логістики, викладачів та студентів вищих навчальних закладів. Для тих, кому цікаво поглиблювати свої знання у сфері інноваційного розвитку підприємств України у контексті комерціалізації продукції.

Ключові слова: інновація, компанія, комерціалізація, глобальний індекс інноваційного розвитку, новатори, наукові дослідження.

DOI: 10.21272/1817-9215.2022.4-01

ВСТУП

Сучасні тенденції постійного розвитку економічних відносин, особливо інтелектуалізація багатьох аспектів діяльності, використання інформації та каналів її передачі як фактора виробництва, перетворення знань на товар, дозволяють стверджувати про перехід до новітнього типу господарювання — економіки знань, де одним із фундаментальних чинників забезпечення зростання будь-якої країни, її конкурентоспроможності на міжнародній арені, високого рівня життя населення стають, першою чергою, інноваційні процеси. Для України активізація інноваційної діяльності та комерціалізація її результатів також є пріоритетним аспектом політики перспективного розвитку.

Враховуючи вищесказане, проблема визначення стратегічних напрямів розвитку підприємства стає важливою в економіці світового розвитку. Визначальне місце у вирішенні цієї проблеми займає інноваційна діяльність суб'єктів господарювання в цілому та безпосередньо комерціалізація інновацій, яка здатна прискорити темпи інноваційного розвитку, виступити тригером стимулювання науково-дослідної та інноваційної діяльності на рівні держави. Цей процес можна можна поділити на дві

¹ Робота виконана за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідної теми «Когнітивна модель комерціалізації інновацій в умовах Індустрії 4.0: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та комунікації» (№ ДР 0122U000780)

фази: 1 – фаза створення нового продукту; 2 – фаза виробництва та розповсюдження інновацій. Це складний процес, управління яким потребує високоякісного менеджменту суб'єкта господарювання. Також, не менш важливою є роль держави у процесі через стимулювання інноваційного розвитку економіки та формування відповідного нормативно-правового забезпечення, сприятливих умов для залучення фінансових ресурсів тощо.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблем розвитку інновацій наведено у працях відомих вітчизняних та зарубіжних вчених: Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, Lorena Rivera León and Sacha Wunsch-Vincent [1-5], Олефіренко О. [7], Ілляшенко С.М., Біловодська О.А. [10]. Не дивлячись на велику кількість різноманітних досліджень у цій сфері, інноваційні процеси у торгівлі потребують подальшого наукового розгляду.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження рівня комерціалізації інновацій в Україні порівняно зі світовими тенденціями та визначення проблем реалізації процесу комерціалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Рівень інноваційного розвитку країни є одним з ключових факторів процесу залучення інвестицій суб'єктами господарювання усіх сфер економіки, що, у свою чергу, вважається вагомим критерієм загального економічного зростання. Для оцінювання рівня впровадження державою інновацій був розроблений Глобальний індекс інноваційного розвитку (англ. The Global Innovation Index). Даний показник вважається загальноприйнятим та найбільш змістовним індексом для оцінювання рівня інноваційного розвитку країни.

За даним рейтингом Україна, починаючи з 2017 року до 2019 року мала тенденцію до збільшення, проте з 2019 рейтинг почав падати. Найбільший показник був у 2018 році – 38,52 бали, найменший у 2021 – 35,6 балів.

Рисунок 1 – Рейтинг України за Глобальним інноваційним індексом протягом 2017-2021 рр. (побудовано за даними [1-5])

У середньому за досліджуваний період Україна посідала 47 місце серед 129 країн світу. Водночас у двох роках спостерігалось незначне скорочення рівня індексу – у 2017 р. місце України у світовому рейтингу погіршилося на три позиції, у 2021 р. – на дві позиції.

Основними причинами зниження темпів інноваційного розвитку є: невизначеність засад державної політики та відсутність системного підходу щодо визначення її пріоритетів в інноваційній сфері; недосконалість законодавства в інноваційній сфері, відсутність механізму стимулювання до створення, виробництва та споживання інноваційної продукції; низька ефективність фінансових інструменту та механізму, а також виконання державних програм і здійснення заходів у інноваційній сфері;

нескоординованість інвестиційної та інноваційної державної політики, розпорошеність відповідних фінансових ресурсів; невизначеність принципів і механізму публічноприватного партнерства в інноваційній сфері, засад створення та функціонування технологічних платформ; відсутність ефективного механізму розподілу результатів інтелектуальної праці між винахідником, юридичною особою, в якій він працює, та державою; низький рівень міжнародного співробітництва в інноваційній сфері [6].

Таблиця 1 – Топ-5 лідерів за Глобальним інноваційним індексом 2021 року (побудовано за даними [1])

№	Країна	Оцінка	Ранг групи за доходами	Ранг регіону
1	Швейцарія	65,5	1	1
2	Швеція	63,1	2	2
3	США	61,3	3	1
4	Великобританія	59,8	4	3
5	Республіка Корея	59,3	5	1

Відповідно до останніх результатів дослідження, звання найбільш інноваційної країни світу отримує Швейцарія, значення індексу якої в рейтингу 2021 році склало 65,5 бали. Друге та третє місце в світовому рейтингу займають Швеція (63,1 бали) і Сполучені Штати Америки (61,3 бали). Варто зауважити, що європейські країни займають сім із десяти позицій глобального рейтингу.

Відповідно, Україну слід ідентифікувати як країну із низьким рівнем інноваційності, проте зі значним потенціалом, який варто реалізовувати в найближчому майбутньому для забезпечення конкурентних позицій на світових ринках. Це відповідним чином позначається й на процесі комерціалізації інновацій, що потребує відповідної фінансової підтримки та якісного нормативно-правового забезпечення [7].

Впроваджуючи інновації основною метою підприємства, яке обрало таку стратегію розвитку, є підвищення власної конкурентоспроможності порівняно з іншими підприємствами галузі, регіону та країни. Також це дає ще багато інших переваг таких як, вихід на нові ринки збуту, покращення якості та збільшення кількості продукції, привернення уваги нових споживачів, виготовлення нової продукції для ринку. Тому можна говорити, що інновації є важливою складовою розвитку економіки регіону. Водночас залучення підприємств України до активної інноваційної діяльності у різні часи протягом останніх шести років було різним за інтенсивністю, що визначається впливом різних чинників як внутрішнього, так і зовнішнього походження, рис. 2.

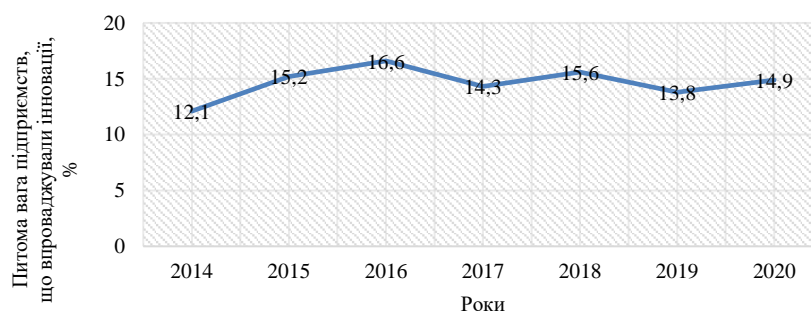

Рисунок 2 – Динаміка впровадження інновацій на промислових підприємствах України у 2014—2020 рр. [8]

Так, з 2014 до 2016 року спостерігалось збільшення питомої ваги промислових підприємств, які впроваджували інновації з 12,1% до 16,6%. Далі почалось зниження показника, у 2017 році – 14,3%. Потім незначне збільшення, у 2018 році – 15,6%. У 2019 році знов відбулося зниження, а у 2020 – знов зменшення. 13,8% та 14,9% відповідно. Найбільшим показник був у 2016 році – 16,6%, а найменшим у 2014 році – 12,1%.

Загалом, виходячи з цієї динаміки можна зробити висновок про нестабільність відсотку та невисоку частку українських підприємств, що за сучасних умов є активно залученими до процесів впровадження інновацій, що зменшує потенційні можливості до перспективного зростання економіки регіону і країни.

Проте, серед українських підприємств є такі, що інноваційний розвиток визначають основою стратегії діяльності, є новаторами у своїй сфері, що дозволяє їм бути лідерами на регіональному та національному ринках. У 2021 році всеукраїнським популярним журналом «Власть денег» було сформовано рейтинг найбільш інноваційних компаній України. У результаті таких досліджень було обрано та проранжовано двадцять п'ять різних підприємств, що було визначено як найбільш інноваційно активні, більшість з яких представляють аграрну сферу діяльності, будівництво, фармацевтику та послуги. Топ-5 підприємств означеного рейтингу наведено у табл. 2.

Таблиця 2 – Рейтинг п'яти найбільш інноваційних підприємств та організацій України 2021 р. [9]

№	Назва	Сфера діяльності	Зміст інновацій
1	ALFA Smart Agro	Аграрна	Діяльність компанії включає три базові напрямки: ALFA Science — розробка інноваційних препаратів на сучасному лабораторному комплексі за принципом синергії хімічної та агрономічної наук; ALFA Production – виробництво ЗЗР та мікродобрив та ALFA Partnership – технологічна підтримка агровиробників.
2	Sararol	Лакофарбова	Всі інтер'єрні фарби Sararol виготовляються з якісної сировини за унікальними рецептурами, підтвердженими екологічним стандартом E.L.F., запатентованим DAW. Продукти із логотипом E.L.F. містять менше 0,7 г/кг летких органічних сполук, що майже в 30 разів вище за європейські норми. Фасадні покриття та інноваційні системи утеплення Sararol забезпечують довговічність візуального оформлення та 25 років експлуатації без ремонту. Компанія також розробила унікальну технологію нано-кварцевих ґрат (NQG3), завдяки якій будівлі довше залишаються чистими, а кольори не вигорять.
3	Delta Medical	Фармацевтика	Саме інноваційність препарату є важливим фактором включення його в портфоліо – від відкритої молекули до нової незвичайної форми випуску. Завдяки співпраці Delta Medical з такими передовими компаніями, як Amgen, Gilead, Vifor, пацієнти України мають можливість отримувати найсучасніше лікування у складних та соціально значущих напрямках – онкології, нефрології, гепатології, гематології.
4	ENSO	Будівництво	Компанія зводить свої житлові комплекси, застосовуючи передові технології та використовуючи найкращі вітчизняні та зарубіжні будівельні матеріали. ЖК Diadans від ENSO став першим в Україні житловим комплексом, який сертифікували за міжнародним екологічним стандартом BREEAM. Він включає оцінку енергоефективності, впливу будівлі на довкілля, безпеки для мешканців та відвідувачів, зручності транспортної інфраструктури, регламенту використання екологічних матеріалів для будівництва та інше.
5	Glovo	Послуги	Компанія активно розвиває новий бізнес-підрозділ Q-Commerce - швидку доставку через мережу мікроф-ульфільмент-центрів (dark stores), які отримали назву Glovo Express. Ця бізнес-модель дозволяє суттєво розвинути інфраструктуру міст і створює можливості для нового досвіду користувача. Компанія аналізує логістичні особливості міст, вибирає райони та визначає радіуси покриття, при яких можна швидко здійснювати доставку для користувачів програми Glovo. Асортиментний ряд на тисячу одиниць товарних категорій, наявність власних та спеціально обладнаних приміщень дозволяють співробітникам збирати замовлення лише за 1,5-2 хвилини.

Впроваджені інноваційні продукти у діяльність досліджуваних підприємств є досить різними за своєю сутністю, проте у основі кожного з них лежать наукові розробки та дослідження. Водночас саме сучасні тенденції розвитку цієї сфери в Україні, через недостатній рівень фінансування та постійні оптимізаційні реформи, характеризуються негативною динамікою, яку підсилює зatoryжна суспільно-політична криза в країні. При цьому основними проблемами, що лежать у основі перманентної тенденції зменшення числа інноваторів в Україні слід назвати [10]:

- низький рівень престижу в Україні професій науковця, освітянина і одночасно інноватора за покликанням, через що молодь досить повільно йде у науку і освіту, долучається до створення інновацій; відсутність сучасного обладнання для досліджень або достатніх обсягів коштів для його придбання за межами країни;
- недостатність фінансування наукових досліджень і, у першу чергу, пов'язаних із розробкою інновацій;
- низький рівень оплати праці науковця та інноватора порівняно зі світовими тенденціями;
- відсутність попиту в економіці країни на новітні інноваційні розробки, відірваність науки від виробництва, освіти та державної влади;
- міграція українських науковців та талановитої молоді за кордон, де їхня праця цінується більше.

Отже, для того щоб Україні стати на шлях інноваційного типу розвитку необхідно, перш за все, подолати перелічені проблеми, а по-друге, максимально дослідити та поширити наявний досвід українських підприємств, що за різними оцінками є лідерами у інноваційному розвитку країни. Крім того, комерціалізація інноваційних продуктів та технологій має стати одним із дієвих важелів активізації інноваційної діяльності промислових підприємств України та мотивації інноваторів до подальших наукових досліджень, інвестування у запровадження новітніх змін у всі без виключення сфери життєдіяльності людини. Поширення таких тенденцій має сприяти стабілізації та оздоровленню економіки країни та забезпеченню її конкурентоздатності на світовому ринку.

ВИСНОВКИ

У статті розглянуто Глобальний інноваційний індекс, який дає змогу зрозуміти місце України у процесі комерціалізації інновацій серед держав світу. Було визначено, що Україна має у середньому 47 місце у світі серед 129 країн світу, що є посереднім результатом. Проте, Україна має інноваційні компанії, які визнані на міжнародному ринку. У 2021 році такими компаніями були: ALFA Smart Agro, Caparol, Delta Medical, ENSO, Glovo. Також було досліджено динаміку впровадження інновацій на промислових підприємствах. Вона є нестабільною, проте у 2020 році мала тенденцію збільшення. Оцінено рівень комерціалізації України та визначено основні проблеми, які знижують кількість компаній-новаторів українського ринку. Дані проблеми мають перспективи вирішення у майбутньому та подальші дослідження цієї сфери повинні ґрунтуватися на покращенні ситуації.

SUMMARY

Shevchenko K., Saher L., Shymoshenko A. Commercialization of innovations in Ukraine: current status.

Commercialization of innovations is a fundamental condition for the development of both micro- and macroeconomic aspects in the context of their impact on the creation of competitive advantages and economic development. Moreover, the commercialization of innovation is perhaps the most important challenge that all companies face. innovation goes beyond science or technology; it is something that is able to create value through the commercialization process. Commercialization acts as an important "intermediary" between scientific and technical development and the object of purchase and sale and is an effective lever thanks to which the newly created innovative development brings profit. The topic of commercialization of innovations has obviously received increased attention recently, but this subject of research is quite fragmented and distributed among different fields of research and disciplines. As a result, a variety of theoretical and empirical findings need to be explored, organized, and aggregated.

The purpose of the article is to study the level of commercialization of innovations in Ukraine compared to world trends and to identify the problems of reducing the number of innovators-enterprises.

Commercialization is a basic condition for the successful implementation of the results of innovative activities of high-tech enterprises in any country, therefore the article examines the rating of Ukraine according to the Global Innovation Index and identifies world leaders. The dynamics of the introduction of innovations at industrial enterprises of Ukraine in 2014-2020 were formed. The rating of the Top 5 most innovative companies of Ukraine in 2021 was analyzed. The result of the study was the identification of problems that significantly weaken the place of innovators-companies of Ukraine among world leaders.

The article will be useful for specialists and scientists in the field of innovative marketing, management, logistics, teachers and students of higher educational institutions. For those who are interested in deepening their knowledge in the field of innovative development of Ukrainian enterprises in the context of product commercialization.

Keywords: innovation, company, commercialization, a global index of innovative development, innovators, scientific research.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. The Global Innovation Index 2021. Geneva: WIPO, 2021. 226 p. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf (дата звернення: 01.10.2022).
2. The Global Innovation Index 2020. Geneva: WIPO, 2020. 261 p. URL: https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII_2020_Executive_R_58.pdf (дата звернення: 01.10.2022).
3. The Global Innovation Index 2019. Geneva: WIPO, 2019. 451 p. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/gii-full-report-2019.pdf> (дата звернення: 01.10.2022).
4. The Global Innovation Index 2018. Geneva: WIPO, 2018. 430 p. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.pdf (дата звернення: 01.10.2022).
5. The Global Innovation Index 2017. Geneva: WIPO, 2017. 463 p. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf (дата звернення: 01.10.2022).
6. Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Розпорядження про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері. 10 вересня 2012 р. № 691-р. Київ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/245605084> (дата звернення: 01.10.2022).
7. Олефіренко О. Комерціалізація інновацій в Україні: передумови та вітчизняні реалії. *Економіка і суспільство*. 2016. № 6. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/6_ukr/33.pdf (дата звернення: 01.10.2022).
8. Ukrstat: Економічна статистика / Наука, технології та інновації. Впровадження інновацій на промислових підприємствах (2000-2020). URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm (дата звернення: 01.10.2022).
9. Д. Самборська. Топ-25 інноваційних компаній України. Dsnews.ua. 2021. URL: <https://www.dsnews.ua/reitingi/top-25-innovacionnyh-kompaniy-ukrainy-25102021-440469> (дата звернення: 01.10.2022).
10. Інструменти та методи комерціалізації інноваційної продукції : монографія / за ред. д.е.н., проф. Ілляшенка С.М., к.е.н., доц. Біловодської О.А. – Суми : Триторія, 2018. – 382 с. (дата звернення: 01.10.2022).

REFERENCES

1. The Global Innovation Index 2021 (2021). Retrieved from https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
2. The Global Innovation Index 2020 (2020). Retrieved from https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII_2020_Executive_R_58.pdf
3. The Global Innovation Index 2019. Geneva (2019). Retrieved from <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/gii-full-report-2019.pdf>
4. The Global Innovation Index 2018 (2018). Retrieved from https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.pdf
5. The Global Innovation Index 2017 (2017). Retrieved from https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf
6. Government portal: the only web portal of the executive authorities of Ukraine. Decree on the approval of the Concept of reforming state policy in the field of innovation (2012). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/245605084>
7. Olefirenko O. Commercialization of innovations in Ukraine: prerequisites and domestic realities. *Economy and society*. 2016. No. 6. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/6_ukr/33.pdf
8. Ukrstat: Economic statistics / Science, technologies and innovations. Implementation of innovations at industrial enterprises (2000-2020). Retrieved from https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm
9. D. Samborska. Top-25 innovative companies of Ukraine. Dsnews.ua. 2021. Retrieved from <https://www.dsnews.ua/reitingi/top-25-innovacionnyh-kompaniy-ukrainy-25102021-440469>
10. Tools and methods of commercialization of innovative products: monograph / edited by Doctor of Economics, Prof. S.M. Ilyashenko, Doctor of Economics, Assoc. Bilovodska O.A. – Sumy: Tritoria, 2018. – 382 p.